

Bireysel Özgürlük ve “Beşeri Bilimler”

Individual Liberty and “The Humanities”*

George B. de Huszar

Çeviren Müşerref Merve Şahin**

Özgürlükçü konum, ekonomi ve siyaset bilimi disiplinlerinde güçlü bir destek bulur, ancak özgürlükçü ilim, sanat, edebiyat ve felsefe alemlerini ihmal etmiştir. Beşeri bilimler ve disiplinleri üzerinde daha fazla çalışma kişisel özgürlük için meseleyi tamamlayacaktır. Eliseo Vivas da 5 Aralık 1965'te Chicago Tribune Dergisi'nde yazdığında aynı şeyi söylüyordu: “Von Mises, Hayek ve Milton Friedman'dan birinci sınıf politik ve ekonomik düşünce elde ettik, ama başka alanlarda bir şey elde etmedik. Ortaya çıkacak büyük bir felsefi (ilahiyatçılar için de aynı şekilde) zihin olmamıştır –.... Gözden kaçırdığımız büyük değerlerden ikisi insan varlığının trajik ve destansı boyutlarıdır.

Toplumumuzda onlara artık yer yok - ama bunlar temel bileşenler... Eski anlamda gizem ve kutsalilikincil hale geldi.

Felsefi ve edebi eserler bir yandan özgürlük ve bireyselliğe insancıl bir destek sağlarken, diğer yandan beşeri bilimlerdeki öğretmen ve öğrencileri onlarla ilgilenmeye teşvik edecekti.

Çağdaş sosyo-ekonomik-politik argümanlara ağıttan çok az atıfta bulunan dolaylı, ekonomik olmayan ve politik olmayan bir yaklaşım, özgürlüğe ve bireyselliğe bağlılık gibi bu temel değerleri öğretmenin en iyi yolu olabilir. Beşeri bilimler, başka açılardan özgürlükçü konumu benimsemek

*George B. de Huszar, Amerika Birleşik Devletleri, Latin Amerika, Avrupa ve Asya'da basılan pek çok kitabın yazarı ve editörüdür. , 1 Aralık 1967, Foundation for Economic Education, <https://fee.org/articles/individual-liberty-and-the-humanities/>

**Felsefe Bölümü Öğrencisi | Ankara Hacı Bayram Veli Üni. | muserref.sahin@hbv.edu.tr
Liberal Düşünce Dergisi, Yıl: 25, Sayı: 98, Bahar 2020, ss. 159-163.

için isteksiz olan birçok öğretmen ve öğrenciler tarafından kabul edilebilir. Özgürlük ve bireyciliği açıkça savunup sosyalizm ve komünizmi açıkça eleştirmek yerine beşeri bilimler üzerinden bir yaklaşım fikir alanında bir etki yaratacaktır.

F. A. Hayek'in *Kölelik Yolu*'nda belirttiği gibi (s.13) temel bireycilik on sekizinci ve on dokuzuncu yüzyıllardan daha eskiye dayanır ve geniş felsefi ve edebi temelleri vardır. Özgürlük ve bireysellik olgusunu beşeri çalışmalar açısından ortaya çıkarmak, bu geniş felsefi ve edebi temelleri öğretmenlere ve öğrencilere gösterecektir.

Yüzeydeki Belirtiler

Siyaset, sosyal organizmanın dış derisini oluşturur; bu nedenle, genellikle siyasi tezahürleri sık, fakat semptomlar şeklindedir. Hastalığı anlamak için daha derin bir kavrayışı gerektirir. Özgürlüğün ve bireyselliğin temel sorunlarını kavrayabilmek için, yüzeyin altına inmek ve felsefi ve kültürel konuları analiz etmek gerekir. Felsefe, edebiyat ve sanata yönelik gelenek dışı algılar, uçuk, hayal ürünü uçuşlar olarak göz ardı edilmemelidir. Tam tersine, bunlar, Cervantes, Kierkegaard ve Dostoyevski'nin yaptığı gibi özgürlüğün ve bireyselliğin doğasına dair daha derin içgörüler sunan keşifleri mümkün kılar. Herhangi biri kolektivizmin temel psikolojik nedenlerini ve sonuçlarını Nietzsche'den daha etkili bir şekilde araştırmış medeniyetin ve ilerlemenin değerini ve sınırlılığını Rimbaud ve Gauguin'den daha zekice sorgulamış, yahut komünizmi Heine'den daha net bir şekilde görmüş müdür?

"Tüm Canavarların En Soğukkanlısı"

Jakob Burckhardt, Nietzsche'nin kitaplarının "dünyadaki bağımsızlığı" artırdığını ifade etmiştir. Stefan Zweig, "özgürlüğün Nietzsche'nin nihai ağırlığı" olduğunu düşünmüş ve Nietzsche hakkındaki bölümlerinden birini "Özgürlük Öğretmeni" olarak nitelendirmiştir. Nietzsche'nin kendisi de devletin canavarların en soğukkanlısı olduğunu söylemiştir. O, sosyalizmin "en acımasız ve en beyinsiz tiranlık" olduğunu belirtmiş, sonrasında on dokuzuncu yüzyılda aşağıdaki kehaneti beyan etmiştir:

"... Sosyalizm bütünüyle umutsuz derecede acı bir meseledir ve günümüz sosyalizminin zehirli ve çaresiz yüzleri arasındaki uyuşmazlığı –ve onların tarzının bize açık etmediği ne sefil ve anlamsız duyguları— ve umut ve arzularının çocuksu kuzulara benzeyen mutluluğunu gözlemlemekten daha eğlenceli hiçbir şey yoktur. Bununla birlikte, Avrupa'nın birçok yerinde, onlar yüzünden şiddetli, yumruk yumruğa mücadeleler ve istilalar olabilir:

Önümüzdeki yüzyılın birden fazla noktada sarsılacak olması muhtemeldir ve Almanya’da bile savunucular ve yandaşlar bulan Paris Komünü, olacaklara kıyasla hafif bir hazımsızlık yaşayacak gibi görünüyor.»

Heine de aynı şekilde kehanet türünde ifadelerde bulundu. 1842’de şöyle yazdı: “Geleceğin, Rus derisi kan, küfür ve bol kamçılı dayak gibi bir kokusu var. Torunlarımıza kalın derilerle dünyaya gelmelerini tavsiye ederim.” İtirafı’nda Heine şöyle dedi: “Üstesinden gelemediğim belli bir dünyevi endişe tarafından ezildim, çünkü ateizmin, ayan beyan, gizli kapaklı olmayan komünistik bir komünizmle az çok gizli bir anlaşmaya girdiğini gördüm.”

İhtiyaç duyulan şey, birçok sosyal bilimcinin ilgisinin büyük ölçüde dışında kalan malzemeyi açmak, yeni sorular ortaya çıkarmak ve yeni yöntemler önermektir. Bugün meseleler devam ederken, özgürlük ve bireysellik analizine derinden bağlı olan pek çok kişi, ne yazık ki, beşeri bilimlerin onların endişeleriyle olan alakasını anlamakta güçlük çekmektedir. Bunlara yeni “silah” ve yeni “mühimmat” sağlanmalıdır.

Bir Kültür Tekeli

“Liberaller” sadece halkın refahı için değil, aynı zamanda kültür için de gerekli olan bir konudur. *University Observer* Editörü (Kış, 1947, s. 29) “Siyasi bir gerinin entelektüel ya da sanatsal çalışmaları saygı gerektiren vizyon sahibi bir adam olduğunu öğrendiklerinde liberaller her zaman rahatsızlık duyar... Liberal öğretiyeye göre, insanın siyasi ilerlemesini destekleyenler de en yetenekliler olurken, ilerleme düşmanlarının söyleyecek çok az şeyi olmasıdır; hakları gereği, onlar yaratıcı olmamalıdır.” Böylece «liberaller» «gerici» düşünürleri kötüler, ya da beşeri bilimlerin büyük simalarının kendilerinden olduğunu iddia ederler veya onları gayrimeşru bir şekilde kullanırlar. Ama beşeri bilimlerin önde gelen birçok büyük siması, gerektiği gibi ait olduğu yerle – samimi bir özgürlük ve bireysellik endişesi- özdeşleştirilmelidir. Kierkegaard’ın kaderi bir örnektir. *From Hegel to Nietzsche* adlı eserinde Karl Löwith, yanlış bir şekilde, “Marx’ın, burjuva-kapitalist, Kierkegaard ise burjuva-Hıristiyan dünyayı yok ettiğini” belirtmektedir. Tillich’in de örneklediği gibi, yakın dönem Alman düşüncesinde “varoluşçuluk” haline gelen şey esas olarak, bir sosyalizm biçimidir. Sartre’ın örnek verdiği gibi yakın dönem Fransız düşüncesinde “varoluşçuluk” haline gelen şey ise büyük ölçüde Marksizmdir. Son zamanlarda New York’ta “Marksist Varoluşçuluk” başlıklı bir ders sunulmuştur.

Herkesin birbirinin kucığına oturması, kimsenin sandalyeye oturmaması sık sık görülür. Daha önce de söylendiği gibi; insanın aklı bedeninden daha

sinsidir. “Diyalog” takıntısı özel görüşlerin geliştirilmesini zorlaştırır. Ancak, sadece özel görüşlere sahip kişiler kolektivizmin daha derin yönlerine ve onun en bariz ve açık tezahürlerine karşı dayanıklı olabilir. Kitle örgütleri bizi kolektif eylemde birleştirmek için sloganlar ve klişelerle her köşeden bombardımana tutuyor. Alışkın olduğumuz düşünce formlarına ve entelektüel dünyadaki heves ve modanın yaygınlığına yenik düşüyoruz. Tüm bunlar kişiyi kendi görüşüne, eleştirel zihniyetine, bireyselliğine ve insanın içe dönüklüğüne olan bağlılığından caydırır. Buna karşılık, kişisel ve özel olan her şey - edebi içgörü, sanatsal zevk, dini adanmışlık - büyük ölçüde bulaşıcı değildir; insanları ayırır, herkesin kendi eşsizliğinin ve kendisini farklı kılan şeyin daha fazla farkına varmasını sağlar ve böylece felsefi ve sosyal anlamda kolektivizmin ilerleyişini engeller. Bu tür savunmalar olmadan, kolektivizme karşı her kişi savunmasızdır.

Bireyin Önceliği

Beşeri bilimler yaklaşımının temel bir tezi, bireyin sadece olağan ve bariz anlamda önceliği değil, aynı zamanda eşsizliği arttıkça daha değerli olduğudur. Bu yeterince yapılmamış olsa da, insancıl çalışmalarla en etkili şekilde gösterilebilir. Richard M. Weaver, vasatın dışılığın -insandaki en iyi şey- günümüz hümanistleri tarafından bastırılması gerçeğini göz önünde bulundurarak, beşeri bilimlerin akibeti hakkında karamsarlık belirtti. (“The Humanities in a Century of the Common Man,” *New Individualist Review*, III, 1964).

Herhangi bir ciddi tartışma için kabul edilmesi şart olan insanın doğasındaki kötücül ve şeytani güçler de en iyi beşeri bilimler aracılığıyla gösterilebilir. Comte, St. Simon, Marx, Darwin, Freud, Dewey'nin rağbet gören çerçevesinde ve davranış bilimlerinde faaliyet gösterenler, bireycilik ve kolektivizm arasındaki mücadelede yer alan temel sorunları sonsuza dek anlayamayacaktır. Felsefelerinde olmayan ama yeryüzünde var olan pek çok şeyi idrak edemeyeceklerdir. Ama belki de bu rağbet gören çerçeveyi eleştirerek çok fazla zaman harcamak bir hatadır. Bu güçlükler alanının üstesinden gelmek ve meseleleri daha yüksek bir düzlemde insancıl olarak tartışmak daha önemlidir.

Büyük ölçüde materyalist olan bilimciliğe direnmek ve insanın “ruhsal” bir varlık, iyi ya da kötü, ya da her ikisine muktedir olduğunu ve dünyada kayalar ve diğer şeylerin olduğu anlamda var olmadığını göstermek gerekir. Yine bu, “felsefenin” anlamını ortaya çıkaracak şekilde, beşeri bilimler yoluyla en etkili biçimde yapılabilir.

Felsefenin çocukları büyüdü ve kendi evlerini kurdu. Felsefe parçalandı; genellikle matematik veya dil bilimine indirgenmiş olan mantık, genellikle

fiziğe indirgenmiş metafizik, genellikle antropolojiye indirgenen etik, genellikle psikolojiye indirgenen estetik olarak ayrıldı. Bir zamanlar felsefe olarak kabul edilen birçok şey bugün bilim imparatorluğunun bir parçasıdır. Materyalizme karşı mücadele, en iyi “manevi” amaçların değerini mümkün olduğunca yeniden tasdik ederek üstlenilebilir; bilim emperyalizminin arkasına gizlenmiş “felsefenin” asıl anlamını kurtarmamız gerekir.

Böylece, aşağıdakileri gerçekleştirmek için beşeri bilimlere ve onların disiplinlerine bakabiliriz: (1) dolaylı bir yaklaşım kullanarak özgürlük ve bireysellik fikrinin teşvik edilmesi; (2) felsefe, edebiyat ve sanatın prestiji ile özgürlükçü konumun pekiştirilmesi; (3) birçoğunun aksi takdirde özgürlükçü bakış açısına ilgi duymayacağı, bu tür konularla ilgilenen bireylere ulaşılması.

Medeniyetin İşaretleri

Medeniyetimiz, bireysel bilgi birikiminin bir sonucu olsa da, tüm bu bilginin herhangi bir beyindeki açık ya da bilinçli birleşimi ile değil, anlamadan kullandığımız sembollerin, alışkanlıklar ve kurumların, araçların ve kavramların tezahürü ile oluşur. Toplumdaki insan sürekli, kendisinin ya da başka birinin tamamen sahip olmadığı bir bilgi kütlesinden faydalanabilir. İnsanın elde ettiği en büyük şeylerin çoğu bilinçli olarak yönlendirilmiş düşüncenin sonucu değildir; yine birçok bireyin kasıtlı olarak koordine edilmiş bir çabasının ürünü hiç değildir. Onlar ancak bireyin asla tam olarak anlayamayacağı bir rol oynadığı sürecin ürünüdür. Onlar, herhangi bir bireyden daha büyüktür, çünkü tek bir aklın üstesinden gelebileceğinden daha kapsamlı bir bilginin birleşiminden kaynaklanır.

F. A. Hayek, *Bilimin Karşı Devrimi*